

LUNDS
UNIVERSITET

Den svenska modellen i förändring?

En diskursanalys av fallet Laval

Abstract

This Bachelor Thesis in political science aims to analyse the influence of the traditional Swedish model of collective bargaining versus EU law over the political debate in Sweden. The analysis focuses upon the official political discussion in the Swedish Parliament (the Riksdag) and the official statements from the Committee on the Labour Market (Arbetsmarknadsutskottet) from 2004/05 and 2010/11 due to the Laval-case.

By conducting a discourse analysis mainly based on Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis and Steve Lukes three dimensions of power combined with Michel Foucault's fourth dimension I will analyse the influence of the two different legal principles and the possible change in the relation. I use the three step-model of Fairclough to analyse the texts while the theories of power is used as a measure to explain the outcome from a discursive perspective.

The analysis shows that the development towards further integration of EU law in the Swedish labour law model appears mainly in the statement of the Committee during 2004/05 while it during 2010/11 is evident in both the Parliament and Committee. Both the Parliament and Committee emphasize the traditional model of collective bargaining still own great influence in the Swedish politics and its importance. The result suggests a slight on-going change in the meaning of the Swedish model of labour law to in a higher degree include EU law in the deliberations without for that part exclude the model of collective bargaining to a greater extent.

Key Words: Diskurs, Kritisk diskursanalys, Laval-fallet, Arbetsrätt, den Svenska Modellen, Michel Foucault, Steve Lukes, EU-rätt.

Word count: 10 101

Innehållsförteckning

1 Inledning	2
1.1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Inledande utgångspunkt	3
1.2.1 Svensk arbetsrätt och förhållandet till EU-rätt.....	3
1.3 Laval-fallet som undersökningsobjekt	4
1.3.1 Avgränsning i tid.....	4
1.3.2 Att undersöka den offentliga politiska debatten	5
1.3.3 Operationalisering av nyckelbegrepp.....	6
2 Diskursanalysens teoretiska ramverk	8
2.1 Att undersöka maktförhållanden i diskursen	8
3 Att analysera den politiska diskursen	10
3.1 Kritisk diskursanalys.....	10
3.1.1 En tredimensionell analysmodell	11
4 Materialpresentation	13
4.1 Arbetsmarknadsutskottets betänkanden	13
4.2 Riksdagsdebatt	14
5 Den arbetsrättsliga diskursen	15
5.1 Den svenska arbetsrätten 2004/05.....	15
5.1.1 Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2004/05: AU8.....	15
5.1.2 Riksdagsdebatt om den svenska kollektivavtalsrätten	17
5.1.3 Maktförhållandet inom arbetsrätten 2004/05	19
5.2 Den svenska arbetsrätten 2010/11.....	20
5.2.1 Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2010/11: AU10.....	20
5.2.2 Riksdagsdebatt om den svenska arbetsrätten 2010/11	22
5.2.3 Maktförhållandet inom arbetsrätten 2010/11	25
6 Den svenska arbetsrätten i förändring?	27
7 Referenslista	29

1 Inledning

Året är 2012. ILO larmar att EU underminerar de fackliga organisationernas möjlighet till inflytande och ignorerar kollektivavtalslagstiftningen. Arbetstagarernas fackliga rättigheter beskrivs vara i fara och nationella fackliga organisationer i Sverige höjer varningens finger.

För att fullt ut förstå situationen bör vi backa några år bakåt till 2004. Sverige har varit medlem i EU sedan 1995, men år 2004 utvidgades EU gentemot öst med tio medlemstater. Den nationella arbetsmarknaden internationaliserades ytterligare då gränserna öppnades för företag och arbetskraft från de nya medlemsstaterna. Den transnationella verksamheten på arbetsmarknaden ökade markant. Samma år blossade debatten kring EU-utvidgningen och integrationens risker för den svenska arbetsmarknaden hettade till ordentligt då Laval-fallet, rörande ett skolbygge i Vaxholm, uppmärksammades. Det svenska byggnadsfacket stod mot lettiska byggnadsarbetare och den svenska modellen för kollektivavtal stod gentemot EU-lagstiftning rörande konkurrens och fri rörlighet. Hela fackrörelsen tycktes skandera att EU-medlemskapet förändrande förhållandena på den svenska arbetsmarknaden till det sämre. Men är det så att fackets varningsrop var överdrivna eller har den svenska modellens inflytande förändrats i och med arbetsrättens europeisering?

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka hur relationen mellan den svenska kollektivavtalsmodellens och EU-rättens inflytande över den nationella politiken har förändrats. Genom att undersöka den diskursiva förändringen av arbetsrätten som kan tänkas ha inträffat ämnar jag belysa både en eventuell förändring över tid samt maktförhållanden mellan den svenska kollektivavtalsmodellens och EU-rätt.

Analysen kommer att vara strikt enkelspårig då uppsatsen endast syftar till att undersöka den påverkan som EU-rättslig integration har på nationell nivå och inte det omvända. Att undersöka hur fackliga organisationer påverkar EU:s arbetsrättsliga policy är alltså inte fokusområdet. Den övergripande frågeställningen för denna uppsats kommer därmed att vara:

- Hur har den svenska kollektivavtalslagstiftningens inflytande förändrats i relation till EU-rätt på nationell nivå?

Då fokus kommer att ligga på den diskursiva förändring som har skett under tidsperioden riksdagsåren 2004/05-2010/11 ställs följande underfrågeställning upp för att konkretisera syftet ytterligare;

- Hur har den arbetsrättsliga diskursen kring maktförhållandet mellan den svenska kollektivavtalsmodellen och EU-rätt förändrats under tidsperioden 2004-2011?

1.2 Inledande utgångspunkt

Vid en undersökning av hur den politiska diskursen kring den nationella arbetsrätten i Sverige utvecklas är det viktigt att komma ihåg att det har hänt mycket från 2004 till idag. Regeringen har skiftat färg från röd till blå (och därmed samarbetar LO inte längre tätt med regeringen) och Europa har genomgått en ekonomisk kris. Dessa faktorer kan även de tänkas ha påverkat den svenska modellens inflytande till lika stor grad, om inte större, än en ökad EU-integration av arbetsrätten. Sverige klarade sig dock relativt bra från den ekonomiska krisen och den borgerliga regeringen har på senaste år närmat sig facket på ett sätt som liknar tidigare röda regeringar. Då jag inte ser på den EU-rättsliga integrationen som en process borde dessa ytterligare faktorer inte påverka undersökningens genomförbarhet. Jag fokuserar alltså på EU-rättens förekomst i debatten snarare än i termer av orsak och verkan.

Tidigare forskning menar att det svenska facket fortfarande åtnjuter stor möjlighet till att påverka de nationella beslutsprocesserna på grund av stark facklig tradition (se t.ex. Bieler 2005). Jag vill i denna uppsats argumentera för att ett skift nu kan ha skett – att möjligheten till inflytande har förändrats och att svenska fackliga organisationer och kollektivavtalslagstiftningen idag står inför liknande utmaningar som övriga EU-länder.

1.2.1 Svensk arbetsrätt och förhållandet till EU-rätt

Sverige blev medlem i EU år 1995 efter en långdragen diskussion sedan 60-talet kring om medlemskapet risker och fördelar (Nyström 2001:20). Då EU-samarbetet alltid har präglats av stort fokus på ekonomisk integration och fri rörlighet uttrycktes inför det svenska medlemskapet en rädsla att den svenska arbetsmarknadsmodellen skulle påverkas negativt (Nyström 2001:21). Därför ställdes i samband med Sveriges ansökan om EU-medlemskap krav på att den svenska modellen, vilken bygger på en semidispositiv arbetsrätt som kan avtalas bort med kollektivavtal, skulle respekteras. Detta har även hörsammats från EU som har fastslagit att den svenska kollektivavtalsmodellen inte strider mot EU-rätt (Nyström 2001:66).

Anders Kjellberg skriver i *“Trade unions in Europe”* att den politiska och ekonomiska integrationen genom EU sätter hård press på de svenska fackliga organisationerna, och då främst på det svenska lönebildningssystemet.

Svårigheterna ligger både i att anpassa det svenska systemet efter kraven från EU samt att hantera de skillnader i lönebildning som finns på EU:s interna marknad (Kjellberg 2000:529). I och med EU-utvidgningen 2004 är skillnaden i kostnad för arbetskraft mellan de olika medlemsstaterna stor, och för Sveriges del innebär detta en rädsla för social dumping i form av alltför låga löner för att öka konkurrenskraften (Nyström 2001:337).

Kjellbergs och Nyströms resonemang kring svårigheter med lönebildning och svensk arbetsrätt aktualiseras i Laval-fallet. Utgångspunkten är att dynamiken på den svenska arbetsmarknaden har förändrats och idag präglas av en tudelning där svensk kollektivavtalslagstiftning ibland krockar med den europeiska arbetsrätten.

1.3 Laval-fallet som undersökningsobjekt

Laval-fallet syftar till den konflikt som uppstod 2004 rörande ett skolbygge i Vaxholm då Byggnads och Byggettan vidtog stridsåtgärder gentemot det lettiska byggföretaget Laval un Partneri Ltd's utstationerade arbetskraft. De fackliga organisationerna krävde att ett kollektivavtal skulle komma till stånd mellan parterna men detta nåddes aldrig då Laval redan hade ett lettiskt kollektivavtal. De fackliga organisationerna satte därefter Laval i blockad och fick stöd av Svenska Elektrikerförbundet ((2010/11: AU10 s.13 samt SOU 2008:123 s.17).

Laval tog händelsen till Arbetsdomstolen, vilka avslog yrkandet då de ansåg att stridsåtgärderna inte kunde förklaras olovliga. Dock lyfte Arbetsdomstolen frågan till EU-domstolen som i december 2007 förkunnade sin dom i målet; stridsåtgärderna var olovliga då det inskränkte friheten att tillhandahålla tjänster. Domen ledde till att regeringen tillsatte en särskild utredning för att föreslå förändringar i den svenska lagstiftningen för att möta EU-domstolens krav. I november 2009 föreslog regeringen en proposition med lagändringar till riksdagen som kom att kallas lex Laval, baserat på Laval-utredningens förslag (2010/11: AU10 s.13).

1.3.1 Avgränsning i tid

Som tidigare nämnt kommer denna uppsats att analysera tidsspannet 2004 till 2011. Grundtanken är att diskussionen kring den svenska arbetsrätten i riksdag och regering ökar vid arbetsrättsliga konflikter som får stort medialt utrymme på grund av ökad yttre press från den allmänna opinionen. Det kanske tydligaste exemplet på en sådan arbetsrättslig konflikt efter EU-inträdet är Laval-fallet.

Jag argumenterar för att det är mest sannolikt att ett diskursivt skift i hur man talar om den svenska arbetsrätten hos den politiska eliten är då lagändringar kommer till stånd. Detta kan tyckas vara ett uppenbart argument för avgränsning i tid, men inför en diskursanalys anser jag att det är viktigt att framhålla undersökningens anknytning till dess omgivande kontext.

Då syftet är att undersöka förändring i maktförhållandet mellan EU-rätten och svensk kollektivavtalslagstiftning och deras inflytande på den nationella politiken lämpar det sig väl att välja jämförelsepunkter i samband med EU-utvidgningen 2004. Därmed kommer jag att göra nedslag under riksdagsåret 2004/05, då Laval-konflikten påbörjades och EU utvidgades, samt 2010/11, då lex Laval hade införts samt ytterligare en utredning av lex Laval tillsattes. Valet av de två jämförelsepunkterna kan liknas vid traditionell komparativ fallstudiemetod. Att välja tidsmässiga fall utifrån grundvalet att 2004/05 representerar den arbetsrättsliga diskursen innan konflikten ledde till en lagändring och 2010/11 för att lagändringen då har kommit till stånd kan liknas vid att välja fall utifrån deras olikheter.

1.3.2 Att undersöka den offentliga politiska debatten

Analysen kommer att baseras på den offentliga politiska debatten kring den svenska arbetsrätten. Studien är till viss del inspirerad av Kerstin Jacobssons avhandling *”Så gott som demokrati – om demokratifrågan i EU-debatten”* (1997) där fokus för analysen är den offentliga elitdebatten i EU-frågan. Att fokusera analysen till offentligt tryck och uttalanden från riksdagsdebatt och regering innebär att jag, likt Jacobsson (1997:21), anser att detta fångar in den dominerande diskursen, alltså den diskurs som förespråkas av de som har ”rätt att tala” och därmed de som innehar makt i dessa frågor. Utgångspunkten är att den dominerande diskursen som avspeglar sig i realiteten bäst undersöks hos dem som har den yttersta beslutsmakten. Riksdagen som beslutar kring lagarna kan anses ha mandat att kontrollera maktfördelningen på den svenska arbetsmarknaden, medan regeringen i stor utsträckning sätter spelreglerna för den politiska debatten i kammaren genom att presentera regeringspropositioner och tillsätta utredningar i arbetsmarknadsutskottet (se även Wiener & Diez 2009:164).

Jag argumenterar för att den offentliga elitdiskussionen kring den svenska arbetsrätten kan representera den reella maktposition som den svenska modellen respektive EU-rätten besitter. Hur arbetsrättsliga frågor framställs och diskuteras i den politiska debatten kommer att sätta ramarna för hur den svenska arbetsrätten kommer se ut i realiteten i slutändan. Det som anses vara den normaliserade ”sanningen” i ett samhälle är föränderligt över tid och avspeglas, reproduceras samt utmanas i den politiska debatten.

Mitt val att utföra analysen på fallet Laval beror inte på att jag anser att det är representativt för hela arbetsrätten i stort, utan snarare för att det är ett avgörande och viktigt fall i sig (Teorell & Svensson 2012:151). Fallet Laval är kontroversiellt och väldebatterat och visar på en tydlig konflikt inom den svenska arbetsrätten i förhållande till EU-rätten. Det bör vara ett gynnsamt fall för att kartlägga en förändring och ett diskursivt skift då konflikten svensk kollektivavtalslagstiftning kontra EU-rätt är så pass tydlig i detta fall. Laval-fallet är ett så kallat tungt fall, där generaliserbarheten får stå åt sidan för att undersöka det specifika i detta fall (Teorell & Svensson 2012:151). Fallet ledde dessutom till

en ändring av den svenska lagstiftningen och därmed är det av största vikt för den svenska arbetsrätten då det satte press på svenska staten att göra en avvägning mellan EU-rätten och det svenska kollektivavtalet. Därmed kan detta resultat, trots grundläggande icke-generaliserbara ambitioner, säga oss något om den eventuella förändringen på nationell nivå till följd av den europeiska integrationen.

1.3.3 Operationalisering av nyckelbegrepp

För att undersöka den diskursiva förändringen är det viktigt att definiera vad begreppet åsyftar. Den diskursiva traditionen är bred och omfattar flera olika tankar och idéer om vad som bör och kan analyseras. En populär definition av begreppet diskurs är; *“a system that regulates the formation of statements”* (Foucault 1972 mfl citerat i Wiener & Diez 2009:164). För min studie är detta en alltför teoretisk definition då det inte specificeras hur diskursen ska operationaliseras.

Därmed vänder jag mig återigen till Jacobssons avhandling för att operationalisera diskursbegreppet. Hon beskriver diskurser som “utsagor, föreställningar och tankar, som hänger ihop på ett visst sätt”. Dessa rekonstrueras genom att koppla ihop enskilda utsagor med varandra för att bilda mönster (Jacobsson 1997:38). Denna analysmetod ställer höga krav på det empiriska materialet, i detta fall betänkanden och debatten i riksdagskammaren kring den svenska arbetsrätten. En diskussion kring detta som empiriskt material kommer att föras i kapitel 4.

I likhet med Fairclough skiljer jag på diskursiva och icke-diskursiva praktiker, världen är till lika utsträckning konstituerande som konstituerad genom diskurser (Phillips & W. Jørgensen 2002:7; Fairclough 2006:9). Detta kan tänkas vara ett okonventionellt sätt att se på verkligheten, men betyder i grund och botten att vi skapar oss en verklighet genom ord, och sättet vi beskriver verkligheten kommer i sin tur påverka hur vi uppfattar den. Den teoretiska ansatsen grundar sig därmed i att diskursiva praktiker verkar tillsammans med icke-diskursiva praktiker för att skapa en social praktik (Phillips & W. Jørgensen 2002:71). Jag kommer att dra skiljelinjen i att endast se talat och skrivet språk som diskursiv praktik. Den icke-diskursiva praktiken som kommer att belysas i analysen är den så kallade kontexten, händelser och förutsättningar för den sociala praktiken där diskursen skapas. Den omgivande kontexten för den arbetsrättsliga diskursen kan ses som förändrade politiska och/eller ekonomiska förutsättningar.

Ytterligare ett begrepp som aktualiseras inför analysen är vad jag avser med inflytande och hur jag ämnar mäta detta diskursivt. En vanligt förekommande teoretisk beskrivning av inflytande är att se till utövandet av makt. Detta är i sig fortfarande en aning teoretisk begreppsbeskrivning. Den specificerar inte vad som kommer att betraktas som indikatorer för makt i undersökningen. För att göra begreppet mätbart behövs en operationalisering (Teorell & Svensson 2012:39). Jag har valt att se till vilken maktposition de olika rättskällorna EU-rätten respektive den svenska modellen av kollektivavtal åtnjuter i den nationella politiken. Den svenska modellens inflytande skulle annars kunnat mätas som

fackligt medlemstal, resurser, folkligt stöd eller upplevd påverkansmöjlighet från fackliga representanter. Jag tänker mig dock att variabler vilka åsyftar facklig makt som medlemstal, resurser och folkligt stöd i slutändan tar sig till uttryck i deras förhandlingskraft, alltså vilka möjligheter det finns att genomdriva kollektivavtal. Genom att se till vilket inflytande kollektivavtalet och EU-rätten tillskrivs av lagstiftarna är det förhoppningsvis möjligt att säga något kring den svenska modellens inflytande i realiteten.

2 Diskursanalysens teoretiska ramverk

Denna uppsats utgår från diskursanalysens socialkonstruktivistiska ramverk kring språkets konstituerande roll i samhället (Phillips & W. Jørgensen 2002:4). Vi kan förstå och analysera verkligheten utifrån språket genom att rekonstruera de mönster som förekommer. Det här betyder givetvis inte att verkligheten inte existerar utanför språket, utan endast att vi skapar en mening till denna verklighet genom diskursen (Phillips & W. Jørgensen 2002:8). Vad diskursanalysen menar är att vi inte kan förstå och beskriva verkligheten utan språket. Det är genom språket vi skapar mening till verkligheten, och det är genom detta meningsskapande vi sätter upp ramar för hur verkligheten ser ut.

Ett illustrerande exempel, som dessutom är en viktig positionering för denna uppsats, är följande förklaring av förhållandet diskursen kring arbetsrätt och arbetsrätten i realiteten; Utgångspunkten är att diskursen kring arbetsrätt kan säga något om det reella maktförhållandet på arbetsmarknaden. Detta synsätt innebär att vi även måste förstå vad en arbetsrättslig reglering egentligen innebär i praktiken mer än ord i lagboken. Den diskussion kring den svenska arbetsrätten som sker i riksdagens kammare och de offentliga uttalanden som riktas från regeringen och utskott kommer att spegla både samhället vi lever i samt hur makthavarna vill att samhället ska formas. Vad som uttrycks språkligt av de formella makthavarna kan alltså både inskränka eller förstärka den rådande ordningen i samhället. En diskursiv förändring i hur man talar om arbetsrätten kommer därmed få konsekvenser för arbetsmarknadens berörda parter, såsom facket. Om den diskursiva praktiken förstärker kollektivavtalets betydelse på arbetsmarknaden så kommer detta även få konsekvenser för fackets inflytande i form av en förstärkt social praktik kring detta handlingsmönster att reglera arbetsmarknaden (se Malmberg 2010:29ff).

2.1 Att undersöka maktförhållanden i diskursen

För att undersöka inflytande är Steve Lukes teoretiska maktbegrepp ”Maktens tre ansikten” behjälpliga. Lukes menar att makt förekommer i tre dimensioner, där den första dimensionen fokuserar på den synliga makten förkommande i beteende vid beslutsprocesser, där A får B att göra något som B annars inte skulle ha gjort (Lukes 2005:25). Vid diskursanalys är det främsta intresset de dolda maktrelationerna vilket gör att den första dimensionen inte kommer att få störst fokus för denna uppsats. Dock kommer den givetvis diskuteras och mätas, främst

genom att se till vilka representationer för tvång att genomföra eller anpassa svensk arbetsrätt utefter en viss rättskälla som explicit uttrycks i texten.

Den andra dimensionen behandlar makten över agendan, där A utövar makt över B genom en institutionell kontext där vissa typer av frågor lyfts fram och andra marginaliseras (Lukes 2005:25, Neumann 2003:142). I diskursen uttrycks detta genom vilka frågor som får utrymme på dagordningen och diskuteras främst av beslutsfattare. Genom att se till i vilken utsträckning regering och riksdag uttrycker vilka krav som bör spela in i utformningen av arbetsrätten kan den andra dimensionen utläsas.

Den tredje dimensionen handlar om makten över tanken, där A påverkar B:s intressen och önskningsar så att de anpassas efter A (Lukes 2005:25, Neumann 2003:142). Genom diskursanalysen mäts detta genom att se till vilka diskurser som tycks ha hegemonisk ställning förändras under tiden. Vilka värden prioriteras och från vilken rättskälla kan vi spåra deras ursprung? Om det visar sig att vi ur diskursen kan utmäta en alltmer EU-vänlig inställning så kan det påvisa att EU:s inflytande har ökat. Är det så att diskursen även har skiftat från fackliga intressen kan även detta ses som en indikator på att den svenska modellens inflytande har minskat.

Att endast använda Lukes tredimensionella maktperspektiv riskerar uppsatsen att fokusera allt för mycket på aktörer istället för vilka tankar och utsagor som förekommer i debatten. Därmed är det viktigt att komma ihåg att det är ett övergripande mönster vi söker. Därför brukar man inom diskursanalytiska skolor även lägga till en fjärde dimension. Foucaults teorier kring makt kan ses som en kompletterande fjärde dimension till Lukes tredimensionella maktbegrepp (Neumann 2003:143). Skillnaden är att Foucault istället för att fokusera på aktörer och strukturer ser till makt i sig. Makt behöver alltså inte höra ihop med en enskild aktör i sig utan kan existera i sig självt inom sociala praktiker genom diskurser (Phillips & W. Jørgensen 2002:13). Inom de sociala praktikerna pågår en kamp, men samtidigt ett utbyte, mellan diskurser som ständigt förändrar den rådande diskursordningen (Phillips & W. Jørgensen 2002:138). Genom att kartlägga vilka positioner olika representationer innehar i diskursen kan diskursordningen analyseras. Om det är så att en representation tycks vara så oomstridd att den framställs som av en av natur given sanning så kan denna representation anses inneha en hegemonisk ställning (Neumann 2003:158).

Den fjärde dimensionen av makt kompletterar Lukes tredimensionella maktmodell då den lyfter fokus från makt och inflytande som ett resultat av aktörers agerande till att se makt som något som genom diskurser sätter ramar för vår verklighetsuppfattning. Detta skapar institutionaliserade ”sanningar” om hur verkligheten är och bör vara beskaffad, vilket gör makt och inflytande till ett trögflytande fenomen som ändras över tid genom att diskursernas utbyte och reproduktion. Därmed är Foucaults maktbegrepp inte absolut utan relationellt. Med hjälp av det relationella maktbegreppet, där diskurser ställs mot varandra och analyseras utifrån deras utbyte, kan inflytandet mätas. Genom att se till den relationella maktkampen mellan det kollektiva avtalet och, den i Laval-fallet konkurrerande rättskällan, EU-rätten kan eventuell förändring inom arbetsrättsliga diskursen kartläggas.

3 Att analysera den politiska diskursen

Att utföra en diskursanalys innebär ofta att man köper ett helt paket där både metod och teori ingår (Phillips & W. Jørgensen 2002:4). Detta paket innebär i många fall att verkligheten är socialt konstruerad och därmed endast kan nås genom diskursen (Esaiasson et al 2007:239, se även Neumann angående Laclau&Mouffe 2003:60). Jag hänvisar dock återigen till Esaiasson et al som benämner detta synsätt som ”onödigt begränsande” (2007: 240). Istället anser jag, i likhet med Fairclough, att det även är av största vikt att se verkligheten utanför texten, att diskursen endast kan förstås fullt ut genom att även se till kontexten den verkar i (Phillips & W. Jørgensen 2002: 63). Jag anammar alltså tanken om att metod och teori är tätt sammanlänkade vid genomförandet av en diskursanalys samtidigt som jag förespråkar ett mångfacetterat angreppssätt för att analysera diskursen och den sociala praktiken den verkar i (Phillips & W. Jørgensen 2002:4). Det är positivt att kombinera olika perspektiv och bygga sin egen modell av diskursanalys för att nå olika aspekter av det undersökta fenomenet och därmed undvika det begränsade ”paket” som Esaiasson avvisar (2007:240).

3.1 Kritisk diskursanalys

Den teoretiska och metodologiska utgångspunkten för denna uppsats är till största del den kritiska diskursanalytiska skolan skapad av Fairclough. Innan jag fördjupar mig närmre i diskursanalysens metodologi är det kanske inledningsvis värdefullt att nämna något om den kritiska diskursanalysens anspråk på att framföra kritik som namnet implicerar. Jag tolkar inte ansatsen som att det är min forskarens roll att ta ställning till diskursen i termer av rätt och fel. Snarare tolkar jag, i likhet med Phillips & W. Jørgensen, att Fairclough menar att utgångspunkten för diskursanalysen är av samhällskritisk karaktär då det syftar till att belysa en viss problematik i samhället (2002:63). Detta anser jag inte vara någon större skillnad för hur övriga statsvetenskapliga skolor intresserar sig för forskningsfrågor.

Som tidigare diskuterat i teoriavsnittet använder jag mig av Foucaults fyrdimensionella förståelse av maktbegreppet för att analysera den diskursiva kampen mellan EU-rätten och det svenska kollektivavtalet. Att endast se till den diskursiva maktkampen inom texten utan någon som helst koppling till omgivande kontext är dock inte förenligt med Faircloughs kritiska diskursanalys (Phillips & W. Jørgensen 2002:62). Kritisk diskursanalys menar att det finns en

tydlig skiljelinje mellan diskursiva och icke-diskursiva praktiker men att båda dessa praktiker bör omfattas av analysen. I syfte att analysera fenomenet maktförhållandet i den svenska arbetsrätten ämnar jag se till både mikro och makroperspektiv inom texten. Verkligheten och språket anses alltså vara lika konstituerande som konstituerat (Fairclough 2006:30, Wiener & Diez 2009:167). Maktförhållandet mellan den svenska kollektiva arbetsrätten och EU-rätt måste ses i en större kontext än att bara se till det diskursiva förhållandet då även andra variabler i samhället spelar in i den politiska debatten.

Kritisk diskursanalys fokuserar på att kartlägga förändring genom att se till förhållandet mellan texten vi analyserar och diskursordningen (Phillip & W. Jørgensen 2002:71). En text kan både bidra till att reproducera den rådande diskursordningen men även förändra den. Förändring i diskursordningen sker främst genom att olika diskurser möts och blandas med varandra, t.ex. att diskursen kring den svenska arbetsrätten, som traditionellt har karaktäriserats av solidaritet och sociala rättigheter, nu refererar till EU-rättens diskurs kring fri rörlighet och ekonomiska rättigheter (Phillip & W. Jørgensen 2002:72). Detta benämner Fairclough som interdiskursivitet, alltså när olika diskurser samverkar och påverkar varandra till förändring (Phillip & W. Jørgensen 2002:73).

Med hjälp av diskursanalysen ämnar jag att påvisa det diskursiva maktförhållandet vid olika tidpunkter under Laval-fallet. Förhoppningen att kartlägga ett skift i diskursordningen rörande kollektivavtal och EU-rätt kan resultatet därefter bidra till att dra en slutsats kring hur den svenska arbetsrätten har utvecklats i takt med ökad europeisk integration.

Maktförhållandena kommer att analyseras och bearbetas genom närläsning för att kartlägga diskursordningen i enlighet med Foucaults maktbegrepp för att sedan föra in den samhällseliga kontexten i analysen. På detta sätt länkas de sociala strukturerna, praktikerna och processerna ihop och analysen genomförs på mikro – makronivå.

3.1.1 En tredimensionell analysmodell

Mitt analytiska ramverk för denna uppsats följer till stor del Faircloughs tredimensionella modell av kritisk diskursanalys (Phillip & W. Jørgensen 2002: 81). Upplägget utgår från Faircloughs modell att analysera språket utifrån tre dimensioner:

- 1) Lingvistisk/semiotisk analys av texten i sig,
- 2) Processer relaterade till textens produktion och konsumtion (diskursiv praktik),
- 3) Texten som en del av en bredare social praktik

(Fairclough i Wetherell 240; Phillip & W. Jørgensen 2002:68).

I det första steget kommer språket kartläggas genom att se till vilka begrepp som förekommer (och inte förekommer) samt hur de samspelar med varandra. Genom att se till återkommande nyckelord i texten och vad dessa åsyftar kan jag rekonstruera övergripande mönster och tankekedjor inom debatten (Jacobsson

1997:319). Dessa tankekedjor bildas för att kartlägga samband och mönster i texten rörande den svenska arbetsrätten. En tankekedja kan exempelvis utgå från begreppet kollektivavtal. Beroende på vilka övriga begrepp som kopplas ihop med det och vilken betydelse som ges i den politiska diskussionen skapas mening till begreppet. Analysen kommer att kartlägga hur riksdag och regering talar om de kollektiva avtalen samt om detta sker i övervägande positiva eller negativa ordalag. Genom att se till dessa aspekter av texten syftar jag till att skapa mönster och mening i debatten.

I det andra steget analyseras textens interdiskursiva aspekter. Fokusområdet för denna uppsats är förhållandet kring den svenska arbetsrätten, men kanske förekommer andra diskurser i texten. Vävs övriga diskurser in i den arbetsrättsliga och vad får detta för konsekvenser för vår förståelse?

I det tredje steget kommer jag att, likt Jacobsson, relatera de diskursiva förändringarna till samhälleliga och politiska förändringar för att analysera maktförhållandet utifrån integrationsteori (Jacobsson 1997:319). På detta sätt lyfts den diskursiva praktiken in i en bredare social praktik och mening skapas till texten.

Genom denna tredimensionella analysmodell kan diskursordningen fastställas. Detta kommer att ligga till grund för att avgöra om ett diskursivt skift har skett eller inte. Om det visar sig att förändringen har skett och inneburit att diskursordningen är mer riktad gentemot EU-lagstiftning kan slutsatsen dras att den svenska modellen förlorar inflytande över arbetsrätten. Om förändring inte har skett, alternativt att diskursordningen är mer vinklad gentemot den svenska modellen, bör det istället anses att den svenska modellens inflytande inte har påverkats av den EU-rättsliga integrationen i en större utsträckning.

4 Materialpresentation

Som nämnt tidigare är uppsatsen upplägg inspirerat av Jacobssons doktorsavhandling där hon utgår från officiella uttalanden och dokument från regeringen. Även jag kommer att utgå från detta, då jag menar att regeringen reproducerar den givna diskursordning då de är makthavande och ytterst ansvariga för den nationella politiken. Likt Jacobsson anser jag alltså att det mönster som framkommer i diskussionen i riksdag och regeringen är en ”institutionaliserad och konventionellt accepterad förståelse” av världen (Jacobsson 1997:22).

I detta avsnitt kommer jag närmre att presentera vilken typ av material från elitdiskussionen som jag kommer att basera analysen på och hur detta val gjorts. Viktigt att poängtera är att materialet har valts genom ett strukturerat urval där jag aktivt har sökt upp material rörande Laval-fallet från riksdag och regering. Att jag har valt bort att se till den politiska elitdebatt som även förekommer i media beror på att jag är intresserad av de politiska uttalanden som är riktat till och från de politiska beslutsfattarna och lagstiftarna (vilka sätter arbetsrättens spelregler) och inte av den allmänna opinionen i sig.

4.1 Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

Jag väljer att se till arbetsmarknadsutskottets betänkanden rörande Laval-fallet och lex Laval 2004/05: AU8 samt 2010/11: AU10. I enlighet med riksdagsordningen bör arbetsmarknadsutskottets utredning och betänkande verka vägledande för riksdagens slutgiltiga beslut i politiska frågor (SFS 1987:153) Deras betänkande går ut på att bereda riksdagen för att ta ett beslut och i slutet av betänkandet finns även ett förslag på hur riksdagen bör rösta . I majoritet av fallen går utskottets förslag igenom (Riksdagen 2013). Därmed kan betänkandet anses vara vägledande för den diskursordning som kommer att präglade den politiska debatten. Inkluderingen av arbetsmarknadsutskottets betänkanden i analysen görs för att spegla vad som anses vara ”rätt sanning” rörande arbetsrätt i den givna sociala praktiken. Genom att se till vilka aspekter som arbetsmarknadsutskottet lyfter som viktiga i den arbetsrättsliga debatten samt vilken typ av argument som är främst förekommande när man talar om den svenska arbetsrätten syftar jag att utläsa den diskursordning som torde präglade riksdagen i sina beslut.

4.2 Riksdagsdebatt

Som ett komplement till de betänkanden som arbetsmarknadsutskottet lämnar till riksdagen kommer jag även att analysera den politiska debatten i riksdagen rörande arbetsrätt, i form av debatt kring Laval-fallet och lex Laval. De protokoll som ligger till underlag för analysen är protokoll 2004/05:54 samt 2010/11:105. Den förstnämnda debatten från 2004/05 är en särskild debatt om den svenska kollektivavtalsrätten på grund av Laval-konflikten medan debatten 2010/11 behandlar arbetsrätten i stort. Jag har dock valt att utföra analysen på den del av debatten som behandlar Laval-fallet och lex Laval och därmed anser jag att de bör anses vara jämbördiga i sin representation.

Genom riksdagsdebatterna kartläggs den diskursiva kampen mellan olika diskursordningar, men även att se till hur diskurserna samverkar och vävs in i varandra för att analysera eventuell förändring över tid. Debatten är även viktigt att analysera av den enkla anledningen att det är riksdagen som beslutar kring förslag och lagändringar. Riksdagen har den yttersta beslutsmakten kring den svenska arbetsrätten och riksdagens sätt att prata om arbetsrätten kommer därmed att spegla och påverka arbetsrätten i realiteten. Det som jag anser kan vara problematiskt med riksdagsdebatten är att den stundtals blir alltför blockpolitisk. Detta kan verka hämmande för att analysera den EU-rättsliga integrationens åverkan på kollektivavtalets ställning men å andra sidan handlar kritisk diskursanalys om att även se till kontexten. Att analysera politiska beslut och debatt utan att samtidigt ta det politiska klimatet i betänkande är orealistiskt. Min tanke är även att sättet att tala om arbetsrätt i t.ex. Arbetsmarknadsutskottets betänkanden kommer att prägla den politiska debatten i stort och därmed påverka det mönster som återfinns i debatten.

5 Den arbetsrättsliga diskursen

Följande avsnitt redogör för kartläggningen av den arbetsrättsliga diskursen under 2004/05 samt 2010/11. Analysen kommer ske löpande igenom texten och paralleller mellan diskurserna kommer att dras med hänvisning till tidigare diskursordningar och mönster då den teoretiska ansatsen är att diskurser reproduceras och är sammanlänkade. Analysen kommer ske kronologiskt i form av att jag börjar med att se till diskursen under 2004/05 och använder denna diskursordning som en jämförelsepunkt för att utläsa eventuell förändringen till 2010/11. Konsekvent kommer även en komparation ske mellan diskursordningen i arbetsmarknadsutskottets betänkande och motsvarigheten i riksdagsdebatten. Detta sker i syfte till att undersöka diskursens konstituerande makt med hänvisning till tidigare materialdiskussion där jag argumenterar för att utskottet kan anses sätta agendan för riksdagsdebatten. Jag kommer även att inleda med en kort redogörelse för den samhälliga kontext som de undersökta texterna verkar i på grund av ambitionen att sammanlänka den diskursiva praktiken med den omgivande sociala praktiken.

5.1 Den svenska arbetsrätten 2004/05

Några viktiga aspekter av den samhälliga kontexten för den politiska diskussionen kring den svenska arbetsrätten 2004/05 är först och främst att Socialdemokraterna sitter i regeringsställning med stöd från Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Dessutom är det viktigt att ha i åtanke att EU utvidgades med tio länder under 2004 vilket enligt regeringen innebar en stor strukturförändring i Europa (Regeringen 2005). Inflödet av arbetskraft, och då specifikt lågavlönad arbetskraft, har ökat och konflikten Laval exemplifierade spänningarna på den svenska arbetsmarknaden.

5.1.1 Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2004/05: AU8

Arbetsmarknadsutskottet belyser i sitt betänkande 2004/05: AU8 vad de anser vara de viktigaste aspekterna av den svenska arbetsrätten. De beskriver att:

”Fundamentet i den svenska arbetsrätten är starka organisationer på båda sidor och en stark ställning för kollektivavtalet...”

(2004/05:18)

Att utskottet beskriver kollektivavtal som fundamentet, den mest essentiella beståndsdel, i svensk arbetsrätt tyder dess starka inflytande. Detta styrks då de i samma stycke säger att de ser stora fördelar med denna modell (ibid:15). Den svenska arbetsrättsliga modellen framhålls som något positivt som består av en kollektivavtalsmodell.

Utskottet problematiserar samhällsutvecklingens nya krav på arbetsrätten i form av ökad globalisering och EU-medlemskap. EU-medlemskapet har fört med sig ökad konkurrens på grund av fri rörlighet och utvidgningen gentemot öst under 2004 (ibid:14). Utskottet aktualiserar att översyn av lagstiftningen kan komma behövas på grund av att arbetsmarknaden har förändrats sen lagstiftningen utformades. De framhåller att arbetsrätten ska:

”... skapa förutsättningar för ett arbetsliv som tillgodoser både arbetstagarnas och arbetsgivarnas behov av flexibilitet, trygget och inflytande”

(2004/05:15)

I utskottets betänkande är det viktigt att ”försvara kollektivavtalets ställning på arbetsmarknaden” (ibid:16). Lagändring får endast ske om det inte försämrar kollektivavtalets inflytande, men de framhåller att det kan behövas på grund av ändrade förutsättningar.

Den svenska arbetsrätten syftar till att stärka arbetstagarnas sociala rättigheter, men utskottet lyfter frågan att det även måste kombineras med den värdegrund av fri rörlighet som framhålls inom EU (ibid:14). De krav som EU-medlemskapet sägs sätta på arbetsrätten att bejaka är främst fri rörlighet och etableringsfrihet men även att verka mot social dumping (ibid:21). Det finns därmed gemensamma punkter både hos den svenska traditionen och hos EU-rätten. Arbetsmarknadsutskottets betänkande framhåller att EU-medlemskapets krav inte konkurrerar med den svenska modellen för arbetsmarknaden. De anser inte heller att det skulle vara aktuellt med en konflikt mellan EU-rätt och svensk arbetsrätt. Det tillskrivs inte någon motsättning mellan EU-rättens ekonomiska fri- och rättigheterna och de sociala fri- och rättigheterna som framhålls i anknytning till traditionen inom den svenska arbetsrätten. Detta till tycks utskottet känna ett behov av att uttryckligen framhålla att EU-rätt och den svenska modellen inte konkurrerar. Detta avspeglar det rådande klimatet i samhället och den uppblossade debatten kring Laval-fallet där EU-rätt och kollektivavtal målas upp som oförenliga och konkurrerande.

Utskottet gör ett ställningstagande i rangordning mellan ekonomiska värden i form av ekonomisk tillväxt och värdet av ett välfungerande socialt och arbetsrättsligt system. De instämmer i statsminister Perssons rapportering från EU:s toppmöte:

”För svensk del har det gjorts klart att åtgärder för att underlätta handeln med tjänster inom unionen är av stor vikt [...] detta får dock inte ske på bekostnad av väl fungerande sociala och arbetsrättsliga system.”

(2004/05:21)

Ställningstagandet tyder på att utskottet anser att de sociala rättigheterna är av större eller av lika vikt som ekonomiska rättigheter. I betänkandet nämner utskottet den ”europiska sociala modellen” (ibid:21). Det är dock på det enda stället som EU och EU-rätten kopplas ihop med sociala rättigheter på detta sätt. I övrigt sammanlänkas EU-rätten främst med ekonomiska fri- och rättigheter. Den svenska modellen tycks alltså lyftas fram som den högre moraliska positionen i frågor rörande arbetstagarnas fri- och rättigheter.

5.1.2 Riksdagsdebatt om den svenska kollektivavtalsrätten

Riksdagsdebatten 2004/05 om den svenska kollektivavtalsrätten åsyftar till att debattera den svenska modellen av kollektivavtal i ljuset av konflikten mellan Laval och Byggnads rörande skolbygget i Vaxholm. Ännu har inget utlåtande från EU kommit så därmed präglas debatten av en viss osäkerhet kring vilka regler som ska göras gällande.

Genom debatten framhålls vikten av att hålla ”ordning och reda” på arbetsmarknaden. Detta sker genom den svenska modellen där arbetsmarknadens parter är involverade och sluter kollektivavtal. Staten skall så mycket som möjligt hålla sig utanför avtalsbildningen. Detta framhålls över blockgränserna vilket tyder på en allmän konsensus rörande modellen för hur svenska arbetsrätt ska skötas. De olika politiska partierna har ju annars i många frågor ofta vitt skilda åsikter kring statlig inblandning och därmed är det intressant att de är överens i denna fråga. Detta tyder på den svenska modellens starka förankring i den nationella politiken och visar på dess traditionellt starka inflytande.

Den svenska modellen framställs i debatten syfta till att trygga lika sociala fri- och rättigheter för arbetskraften samtidigt som den bringar ordning och reda på arbetsmarknaden. Detta ställs på vissa ställen i debatten i kontrast till ekonomiska fri- och rättigheter som fri rörlighet över gränserna. En viss konkurrens framställs mellan de olika värdena men ändå framhålls vikten av att de förenas genom den svenska lagstiftningen. Att trygga sociala fri- och rättigheter kopplas genomgående ihop med den svenska modellen medan krav på fri rörlighet nämns i samband med EU:s legala ramverk.

Samtliga riksdagsledamöter är tydliga med att framhålla att de är för den svenska modellen. Moderaternas Anders Högmark är extra tydlig då han använder sig av en repetitiv retorik att;

”Det är alltså helt klart att Moderata samlingspartiet *vill ha* den arbetsfördelning som innebär att fackföreningar träffar avtal. *Vi vill ha den*. Rätten är grundlagsskyddad. *Vi vill* självfallet även *ha* kvar rätten att använda konflikter för att få till stånd kollektivavtal”. [min kursivering]

(Protokoll 2004/05:54)

I citatet ovan har jag markerat Högmarks retoriska stilknep då han understryker att modellen är något som de *vill ha*. Det är en kraftfull markering till den svenska modellens fördel. Även Socialdemokraternas Anders Karlsson markerar att den svenska modellen är något de kommer att ”slå vakt” om. Han framhåller vikten av

att den svenska modellen med svenska förbunds rättigheter ska gälla på den svenska arbetsmarknaden. Det svenska systemet framhålls som något trygghetsbringande och normgivande angående sund konkurrens och sociala rättigheter. Den som anses ifrågasätta den svenska modellen tillskrivs även ifrågasätta värdet av trygghet på arbetsmarknaden;

”... De [Moderaterna - min anmärkning] ifrågasätter den svenska modellen och ifrågasätter den trygghet och de villkor på den svenska arbetsmarknaden som kollektivavtalen representerar. Dessa uttalanden är djupt fackföreningsfientliga och därmed löntagarfientliga.”

(Protokoll 2004/05:54)

I ovanstående uttalande tillskrivs Moderaterna att vara de ifrågasättande, men syftet att lyfta fram denna del av debatten är inte att belysa den politiska maktkampen mellan partierna, utan sättet Karlsson använder språket för att konstituera en rådande norm i samhället. Att ifrågasätta den svenska modellen är enligt Karlsson detsamma som att hota arbetstagarnas trygghet. Därmed sätts ett likhetstecken mellan den svenska modellen, de svenska facken och också löntagarnas trygghet och rättigheter. Genom ordvalet ”fientliga” målas en negativ och hotfull bild upp av de som ifrågasätter modellen.

Detta sätt att slå ned argument mot den svenska modellen förekommer även i Högmarks anförande (Anf. 2). Han beskriver påståenden om att moderaterna vill ”rasera strejkrätten” och ”få nyordning” på arbetsmarknaden som ”kvalificerat nonsens”. Uttalandet implicerar att de som tror att någon kan tänkas vilja ändra alternativt motarbeta den svenska modellen inte är socialt accepterade.

Majoriteten av ledamöterna är försiktiga i sina uttalanden kring Byggnads agerande i konflikten. Flera av dem talar i termer kring att det inte är deras plats att bedöma om det var rätt eller fel eller söker tona ner konflikten genom att argumentera för att liknande konflikter ständigt inträffar på arbetsmarknaden men också löser sig genom den svenska förhandlingsmodellen (Anf. 7). Folkpartiet står dock för ett avvikande ställningstagande i debatten. De är starkt kritiska till Byggnads agerande, vilket de beskriver som en David och Goliat-kamp mellan ”den massiva svenska arbetarrörelsemakteliten” och de lettiska byggnadsarbetarna. De talar om hur Byggnads och LO har mobiliserat kärntrupperna och har ”krossat” de lettiska byggnadsarbetarna (Anf. 3). Agerandet anses vara protektionistiskt, otidsenligt och dessutom utföras genom att hålla ett ”järngrepp” kring förhandlingssystemet. Deras argumentation går dock ut på att markera att Byggnads har missbrukat sin makt snarare än att uttala sig negativt om den svenska modellen av arbetsrätt. Anförandet avslutas till och med att de vill att ”... huvuddragen i svensk arbetsrätt bibehålls – det vill säga kollektivavtal...” (Anf. 3). Att kritik riktas mot enskilda organisationers agerande men inte mot modellen eller lagstiftningen i stort är ett avståndstagande från att det skulle kunna vara lagstiftningen som är otydlig eller missanpassad till nya förhållanden. Den tongivande och dominerande diskursen består i att inte vilja riskera att smutskasta den svenska modellen, även från de kritiska och avvikande rösterna i debatten.

5.1.3 Maktförhållandet inom arbetsrätten 2004/05

Utifrån ovanstående klassificering av arbetsrättens diskursiva representationer i arbetsmarknadsutskottets betänkande och riksdagsdebatten under 2004/05 går vissa övergripande diskursiva mönster att utläsas, och ett relationellt maktförhållande mellan EU-rätten och den svenska kollektivavtalslagstiftningen kan kartläggas.

Både arbetsmarknadsutskottet och debatten i riksdagskammaren präglas av att framhålla den svenska traditionen av kollektivavtalsmodellen som normgivande för den svenska arbetsrätten. De värden som genomgående i texterna kopplas ihop med den svenska modellen (sociala rättigheter, trygghet, flexibilitet) framställs inneha en normativ maktposition. Detta är inte ett överraskande fenomen. Sveriges politiska tradition av välfärdssamhälle och starka fackliga organisationer har bidragit till att framhäva sociala rättigheter och tryggheter som stöttepelaren i det svenska samhället. Representationer av dessa värden reproduceras inom de flesta politiska diskurser i Sverige och verkar normgivande för hela det politiska klimatet. Detta tankemönster kommer att reproduceras i den arbetsrättsliga diskursen, samtidigt som det redan från början är en inkorporerad del av densamma. Den historiska traditionen verkar agendasättande genom att sätta upp spelregler för vilka värden som ska diskuteras i den politiska debatten och kan ses utifrån den tredje maktdimensionen. Reproduktionen har att göra med att gamla tankemönster är svåra att bryta. Den diskursiva praktiken sätter även upp begränsningar för hur riksdag och regering ser på arbetsrätten. Det visar sig bland annat då arbetsmarknadsutskottet beskriver fundamentet i den svenska arbetsrätten (starka fackliga organisationer och stark ställning för kollektivavtalet) som det främsta instrumentet att reglera anställningsvillkor.

Även den EU-rättsliga diskursen är på intåg till den svenska arbetsrättsliga diskursen. Vikten av att möta EU-medlemskapets krav på fri rörlighet representeras till högre grad i arbetsmarknadsutskottets betänkande än i riksdagsdebatten. Detta tyder på diskursens tröghet och även på EU:s inflytande över den nationella politiska arenan. Arbetsmarknadsutskottet arbetar utefter riktlinjen för vad som bör och ska vara med i deras betänkanden, men i riksdagskammaren är debatten fri utan dessa institutionella ramverk. I enlighet med Lukes första och andra dimension representeras det EU-rättsliga perspektivet tidigare i utskottets betänkanden då både är tvingande i form av politiska krav samt agendasättande då det institutionaliseras i form av officiella riktlinjer för arbetet. Synsättet har inte fått fäste i riksdagskammaren ännu, där det EU-rättsliga perspektivet inte förekommer i någon större utsträckning. I kammaren är det fortfarande den svenska modellen som har störst inflytande då de inte verkar under samma institutionella ramverk som utskottet.

Den här skillnaden mellan diskursordningen i kammaren och utskottet är intressant och förtjänar att lyftas upp till en större samhällslik kontext. Arbetsmarknadsutskottet lyfter fram att både EU-rätten och den svenska modellen måste respekteras och argumenterar för vikten av att deras normsättning reproduceras i den svenska arbetsrätten. Som tidigare nämnt så går oftast utskottets förslag på hur kammaren bör rösta igenom. Att diskursen skiljer sig

mellan utskottet och riksdagsdebatten är därmed relevant. Det går att argumentera för att den svenska modellens inflytande är intakt genom att hänvisa till diskursen i riksdagsdebatten, men det går även att argumentera för att den svenska modellens inflytande inskränks av det relationella maktförhållandet gentemot EU-rätten som framkommer i utskottets betänkande.

5.2 Den svenska arbetsrätten 2010/11

Om vi återigen lyfter blicken en aning från den svenska arbetsrätten konstaterar vi att det politiska klimatet 2010/11 skiljde sig från 2004/05. Den svenska regeringen består av en borgerlig allians bestående av Moderaterna, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet.

Riksdagsåret 2010/11 hade den så kallade lagändringen lex Laval varit gällande i ungefär ett år, efter en dom från EU-domstolen som ogiltigförklarade fackets handlande i Laval-konflikten (2010/11:AU10 s.13). Lex Laval innebär i korthet att fackliga stridsåtgärder mot utländska företag för att få ett kollektivavtal till stånd endast får vidtas under vissa omständigheter. Dessa förutsättningar innebar att stridsåtgärder inte får vidtas om arbetsgivaren kan visa att arbetstagarna redan omfattas av villkor som är minst lika förmånliga som den svenska minimistandarden (2010/11:AU10 s.14).

5.2.1 Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2010/11: AU10

Den arbetsrättsliga diskursen som framkommer ur Arbetsmarknadsutskottets ställningstagande kring lex Laval utredning i 2010/11:AU10 präglas av en återkommande bild av den svenska modellen av kollektivavtal som något viktigt och värt att värna om (ibid:19,21). Det är värt att anmärka att utskottet kopplar samman begreppen kollektivavtal med den svenska modellen. Genom benämningen ”den svenska kollektivavtalsmodellen”, eller ibland enbart ”kollektivavtalsmodellen” (ibid:19), signalerar utskottet att den svenska modellen för arbetsrättslig reglering är att använda kollektivavtal.

När utskottet talar om den svenska modellen förekommer detta i samband med ord som välfungerande, samma villkor, hög legitimitet, rättigheter. Exakt vilka villkor eller rättigheter det är fråga om specificeras inte i ställningstagandet men de framhåller att:

”Utgångspunkten ska vara att svenska kollektivavtal ska gälla för alla som arbetar i Sverige. Utstationerad arbetskraft ska kunna ges rättigheter i enlighet med svenska kollektivavtal. Utredningen ska föreslå de åtgärder som anses nödvändiga för att garantera att alla som arbetar i Sverige omfattas av samma villkor – oavsett ursprungsland”

(2010/11: AU10 s.20)

Vilka normer som utskottet anser bör gälla på den svenska arbetsmarknaden är alltså hämtade från den inhemska traditionen av kollektivavtal och sociala rättigheter. Att utskottet skriver att alla som arbetar i Sverige ska omfattas av *samma* villkor och inte av *lika* villkor signalerar också att det är de svenska kollektivavtalen som bör gälla på den svenska arbetsmarknaden.

Genomgående i texten hävdar utskottet att den svenska modellen behövs stärkas, värnas, och slås vakt om (ibid:19-21). Detta implicerar att det i nuläget finns ett hot mot den svenska modellen av arbetsrätt, men att detta hot måste motarbetas. Exakt vad det är som hotar den svenska modellen är svårare att utläsa, men viss oro uttrycks för de komplikationer som den fria rörligheten kan föra med sig, utan att det för den delen betyder att utskottet ställer sig negativa till rörlighet över gränserna. Det främsta hotet tycks vara risken för så kallad social dumping då utskottet menar att det är viktigt att säkerställandet av den fria rörligheten inom EU ”inte sker till priset av dumpade löne- och anställningsvillkor” (ibid:19). I nästkommande stycke spinner utskottet vidare på hotbilden mot den svenska modellen då de anser att:

”[d]et finns en berättigad oro för att de svenska kollektivavtalen på den svenska arbetsmarknaden inte kan hävdas och värnas.”

(2010/11: AU10 s.19)

Utskottet argumenterar för att detta främst beror på en lucka i lagstiftningen då det saknas anmälningsplikt och krav på behörig representant för utländska företag verksamma i Sverige (ibid:20). Detta bör åtgärdas för att den svenska modellen ska fungera och att det ska finnas en möjlighet att kontrollera att ”utstationerade arbetstagare har rimliga arbets- och avtalsvillkor” (ibid:20). Representationen av att utländska företag måste kontrolleras säger oss främst två saker om arbetsmarknadsutskottets inställning till svenska arbetsrätten; 1) att den svenska modellen anses inneha en högre moralisk ställning och normbildande position samt 2) viljan att utländska sätt att hantera anställningsvillkor ska anpassas och inkorporeras i den svenska modellen.

Även EU:s arbetsrättsliga regelverk och normbildning framställs i positiva ordalag. Då utskottet diskuterar EU-rätten och även EU i sig som en rättslig normbildare använder de ord som fri rörlighet, utrymme för tolkning och internationalisering. De talar även om vissa tolkningsproblem som finns med den europeiska arbetsrätten men framhåller att det finns utrymme och möjlighet för utveckling. EU-rätten framställs främst åsyfta ekonomiska friheter och rättighet, såsom fri rörlighet och främjandet av konkurrens. Dessa rättigheter ställs på vissa ställen i kontrast till sociala rättigheter för arbetarna, såsom lika lön och trygghet kring lönebildningen. Detta är tydligt i utskottets inledande ställningstagande då de i samband med ett konstaterade av EU-medlemskapets följder skriver:

”Utskottet anser att arbetstagarnas och företagens rörlighet över gränserna är något mycket positivt som skapar möjligheter för många, såväl människor som företag, att utvecklas. [...] Det är samtidigt dock nödvändigt att säkerställa att detta inte sker till priset av dumpade löne- och anställningsvillkor.”

(2010/11: AU10 s.19)

De framhåller alltså den fria rörligheten och internationalisering som något positivt samtidigt som de framhåller farorna med detta; löne- och social dumping. Dock kopplas det här inte ihop som ett problem som uppkommer i och med EU-rätten utan utskottet framhåller istället att den svenska arbetsrätten måste vara aktuell för lagändringar (ibid:21). Dessa lagändringar ska stärka den svenska arbetsrätten samtidigt de:

”... uppfyller EU-rättens krav och ska vara stabila i den meningen att lagändringarna inte får löpa väsentlig risk att bli ifrågasatta av kommissionen eller i klagomål hos EU-domstolen.”

(2010/11: AU10 s. 21)

Det framhålls alltså från utskottet att det är viktigt att underordna sig EU:s krav på den nationella arbetsrätten. De skriver dock att det inte får vara en *väsentlig* risk att bli ifrågasatta. Att addera ordet *väsentlig* till meningsbyggnaden gör att lagändringarna ändå ges visst utrymme till att utmana de EU-rättsliga kraven till förmån för inhemska intressen.

Sammanfattningsvis är trenden i 2010/11: AU10 att både EU-rätten och den svenska modellen genomgående ges stort utrymme. De båda olika rättskällorna och deras krav och normer framhävs i positiva ordalag (ibid:19). Till den svenska modellen med kollektivavtal kopplas sociala rättigheter medan EU främst associeras till ekonomiska rättigheter (ibid:19). Den svenska modellen har fortfarande stark förankring trots att EU-rätten också har vunnit mark. Utskottet uttrycker en vilja att förena de två rättskällorna för att anpassa svensk arbetsrätt till de nya internationaliserade förhållandena på arbetsmarknaden.

5.2.2 Riksdagsdebatt om den svenska arbetsrätten 2010/11

Riksdagsdebatten under riksdagsåret 2010/11 präglas även den, likt debatten under 2004/05 kring en samstämmighet i att den svenska modellen är något man vill bevara och slå vakt om. Det finns dock en tydlig skiljelinje mellan debatten 2010/11 och 2004/05; det tycks inte längre finnas en blocköverskridande konsensus kring den svenska modellens innebörd. 2004/05 framställdes den svenska modellen betyda svenska kollektivavtal och starka fackliga organisationer, flexibilitet och tradition. 2010/11 finns det istället en oenighet kring om den svenska modellen innebär hela det paketet från 2004/05 eller om det snarare är dess värdegrund som ska bevaras.

Alliansregeringen argumenterar genomgående i debatten för att den svenska modellen inte nödvändigtvis behöver betyda att det måste vara svenska kollektivavtal som gäller på den svenska arbetsmarknaden. De ställer sig istället bakom det EU-direktiv som ger utrymme för tolkning i hur tryggheten och balansen på arbetsmarknaden bör uppnås. Annika Qarllsson från Centerpartiet diskuterar hur förhållandet mellan EU-rätt och den svenska modellen bör se ut:

”Det som stipuleras i EU-rätten handlar om den hårda kärnan, och då är det utifrån de svenska avtalens nivåer. På det sättet stöder vi den svenska modellens avtalsnivå men inte att man måste teckna svenska avtal. Har man med sig ett avtal från sitt hemland men garanteras de nivåer som finns i Sverige är det nog.”

(Anf. 153 s.98 Prot.2010/11:116)

Det räcker för Alliansen att avtal lever upp till den svenska arbetsrättens nivå, men det behöver inte vara ett avtal slutet genom svenska kollektivavtal (se t.ex. Anf. 142 s.87; Anf. 151 s.96). Oppositionen å andra sidan är mycket tydliga med att påpeka att de anser att den svenska modellen innebär att det är svenska kollektivavtal som gäller på den svenska arbetsmarknaden. Johan Andersson från Socialdemokraterna säger att:

”... vi ser det som mycket värdefullt och viktigt med en arbetskraftinvandring till Sverige [...], men naturligtvis ska det ske enligt svenska kollektivavtalsvillkor.”

(Anf. 152 s.98 Prot.2010/11:116)

Hans uttalande antyder att för Socialdemokraterna så finns det ingen möjlighet att kompromissa med de svenska kollektivavtalen. De menar att Alliansen inte förstår vad den svenska modellen går ut på då de säger att utländska kollektivavtal ska kunna gälla på den svenska arbetsmarknaden (Anf. 158). Genom debatten framkommer alltså en tydlig skiljelinje i vad det innebär att bevara den svenska modellen. Alliansens argumentation är mer vinklad åt EU-rättens fördel medan oppositionen tycks syfta till att det inte bara är viktigt att stärka den svenska modellen, utan även de svenska kollektivavtalen och de svenska fackförningarna då dessa oundvikligen är sammanlänkade (Anf. 144; Anf. 143). Andersson föreslår i sitt inledande anförande att:

”... regeringen skyndsamt ska tillsätta en utredning med uppdraget att senast den 1 september 2012 överväga vilka ändringar som krävs för att värna den svenska modellen i ett internationellt perspektiv...”

(Anf. 139 s.82 Prot.2010/11).

Då Socialdemokraterna i sin argumentation använder sig av ord som ”skyndsamt” och ”värna” implicerar de att det finns ett snabbt annalkande hot som måste röjas. Deras argumentation är rakt på sak, de målar upp en hotbild då de säger att ändringar ”krävs” och inte ”kan” eller ”skulle kunna” krävas för att värna modellen. Därmed ges den svenska modellen stor betydelse i deras arbetsrättsliga diskurs.

Moderaterna anser inte att en utredning av lex Laval är nödvändig då de är nöjda med det regelverk som finns idag (Anf. 142). De säger dock att de kan ”leva med” en utredning men framhåller att det finns en ”risk för övertro på det svenska och det vi har i Sverige” då de talar om den svenska arbetsrätten (Anf. 140).

Den tidigare konsensus som funnits kring den svenska modellens moraliska överhet håller alltså på att luckras upp mellan de olika blocken. Detta är givetvis

en politisk skillnad mellan partierna, men det som är av störst intresse i detta fall är att allianspartiernas inställning har ändrats så pass mycket från 2004/05 tills 2010/11. Det kan tänkbart ha att göra med att alliansen nu är i regeringsställning men tyder även på att den tidigare sanningen av den svenska modellen med svenska kollektivavtal är i förändring och numera möjlig att kritisera öppet. Att göra det under 2004/05 hade inte varit socialt accepterat och kom därmed ej på tanken i debatten.

Konsensus råder fortfarande kring vilka värden som är viktiga på den svenska arbetsmarknaden, och att samma rättigheter och skyldigheter ska gälla för alla. Argumentationen för hur man ska uppnå och reglera detta skiljer sig dock. För regeringen innebär likabehandling att utländska kollektivavtal tillskrivs samma värde som de svenska kollektivavtalen så länge de uppfyller en miniminivå, allt annat är konkurrenshämmande. Oppositionen å andra sidan menar att svenska kollektivavtal måste gälla för att företagen ska konkurrera på samma villkor då de svenska kraven är oerhört höga, ofta högre än andra länders krav (Anf. 145).

Regeringen framhåller allt oftare än oppositionen vikten av att det svenska systemet måste vara "förenligt med EU-rätten" (Anf. 146). I den replikväxling som förekommer mellan Socialdemokraterna och Folkpartiet (Anf. 147-150) argumenterar Folkpartiet för vikten för den svenska modellen av att förhålla sig till EU-rätten medan Socialdemokraterna inte nämner EU i sina inlägg. Socialdemokraterna syftar således till att framhålla det svenska kollektivavtalets vikt på den svenska arbetsmarknaden medan folkpartiet framhåller att den svenska modellen måste verka inom ramen för EU-rätten. Detta synsätt förekommer även i replikväxlingen mellan Moderaterna och Vänsterpartiet. Brännström (m) argumenterar för att "... vi tillhör EU" och därmed finns det en "... rätt som styr över svenska lagar" (Anf. 159). Därför krävs en anpassning från den svenska lagstiftningens håll att verka inom dessa ramar. Brink (v) ifrågasätter Brännströms argumentation med att det:

"... ibland är en väldigt snabb vilja [från regeringen] att följa EU-rätten, och i andra fall är man beredd att ta strid..."

(Anf. 160 s.103 Prot.2010/11:116)

Brinks replik kan syfta till två saker; 1) att regeringen är inkonsekventa och tar den ställning som passar deras agenda bäst för stunden samt 2) att man kanske inte bör vara så snabb med att anpassa den svenska lagstiftningen efter EU-direktiv. Då oppositionens argumentation genom debatten har varit både kritisk till lagändringar som är ett avsteg från deras "traditionella" svenska modell och regeringens agerande så är det tänkbart att båda tolkningarna är riktiga.

Den stora skiljelinjen mellan blocken kan alltså sammanfattas som att Alliansen förespråkar en modell där de krav som ställs på utstationerad arbetskraft *motsvarar* de svenska de svenska avtalsvillkoren medan oppositionen argumenterar för krav som faktiskt *är* de svenska avtalsvillkorens.

5.2.3 Maktförhållandet inom arbetsrätten 2010/11

Det allra tydligaste gemensamma diskursiva mönstret för Arbetsmarknadsutskottets betänkande och riksdagskammarens debatt är att EU-rätt och EU ges stor plats i båda forumen. Detta skiljer sig från den arbetsrättsliga diskursen 2004/05 då EU nästintill uteslutande diskuterades i utskottet men inte i riksdagskammaren. Vi kan alltså se att en diskursiv förändring har skett i riksdagskammarens debatt kring arbetsrätten. Att maktrelationen mellan EU-rätten och det svenska kollektivavtalet har förändrats även i riksdagskammaren gör att vi nu slipper vårt cirkelresonemang från 2004/05 kring om det är riksdagen eller Arbetsmarknadsutskottet som främst sätter de strukturella ramarna för arbetsrätten och dess inverkan på partsförhållandet på arbetsmarknaden. Om vi följer Foucaults resonemang att diskursers utbyte och maktkamp förklaras detta genom att arbetsmarknadsutskottet, medvetet eller omedvetet, verkar för att den diskurs som produceras i utskottet även reproduceras i riksdagsdebatten genom att; 1) enligt Lukes andra dimension sätta agendan för vad debatten ska behandla genom att lyfta fram vissa aspekter av ämnet, 2) förespråka och legitimera vissa rådande diskursordningar och, i enlighet med Lukes första och tvingande dimension, söka ”övertyga” riksdagen att rösta med deras förslag samt 3) verka normbildande i sin position som beredande instans och därmed utöva makt över tanken.

De fyra dimensionerna av makt samverkar för att skapa diskursordningen i den politiska debatten. Arbetsmarknadsutskottet lyfter i sina betänkanden både från 2004/05 samt 2010/11 fram vikten av att leva upp till EU-rättens krav, men under 2010/11 läggs även stor vikt på att inte bli ifrågasatta vid eventuella lagändringar av lex Laval. Detta tyder på en intressekonflikt hos utskottet. Å ena sidan erkänner utskottet EU:s högre auktoritet då Sverige är bundet till dess lagstiftning och krav (vilket lex Laval var en lagändring för att möta). Å andra sidan erkänns de intressen som finns från inhemska håll, intresset att bevara den svenska modellen och normen kring fackliga rättigheter till att vidta stridsåtgärder. Det är även, vilket som framhålls tidigare, en norm som tycks sitta djupt i den svenska traditionen kring arbetsrättsliga frågor. I den arbetsrättsliga diskursen är kollektivavtal något eftersträvt och dessutom värt att ta strid för att bevara. Denna intressekonflikt har under 2010/11 även börjat förekomma i riksdagen. Debatten i kammaren tyder dock på att osäkerheten kring den svenska arbetsrätten är stor och det att fortfarande pågår en kamp mellan olika diskurser. De värden och normer som förknippas med EU-rätt har fått större utrymme, om än endast från alliansen. Även om detta är en blockpolitisk skillnad vill jag lyfta blicken och förespråka att det har skett en legitimering av ifrågasättande av den svenska modellen.

Denna osäkerhet kring vad den svenska modellen märktes inte under 2004/05, då diskuterades inte ens möjligheten att den svenska modellen är tolkningsbar. Den svenska modellen sågs som en vedertagen sanning, en hegemoni inom den svenska arbetsrättsliga diskursen. Diskussionen kring den svenska modellens innebörd i debatten 2010/11 tyder på att det fortfarande finns en stark ställning för den värdegrund som kollektivavtalsmodellen traditionellt representerar, men att

regeringen nu öppnar upp för att dessa värden kan tillgodoses på andra sätt än genom svenska kollektivavtal. Detta tyder på en europeisering av deras syn på arbetsrätten och att den tidigare vedertagna sanningen börjar luckras upp. Det är under 2010/11 möjligt att debattera vad modellen innebär, vilket inte alls var uppe för diskussion 2004/05. Sättet som diskussionen förs har även förändrats till 2010/11. Debatten innehåller allt mer teknisk argumentation i form av juridiska teknikaliteter som EU-rättens ”hårda kärna”. I debatten 2004/05 anspelade argumentationen snarare till normer än juridik och då normer i allt högre grad anses som en socialt accepterad ”sanning” än lagstiftningen i sig tyder även det på att synen på den svenska arbetsrätten är i förändring.

6 Den svenska arbetsrätten i förändring?

Det som blir tydligt vid analys av den politiska diskursen kring den svenska arbetsrätten är att den förändring som har skett från 2004/05 till 2010/11 är successiv och därmed relativt trögflytande. Det går inte att utläsa ett tydligt diskursivt brott utan det handlar snarare om att se till förändrade maktrelationer inom diskursen mellan olika representationer. Det är därmed den relativa maktrelationen snarare än absolut hegemoni som har varit analysens intresseområde.

Att den EU-rättsliga diskursen tidigare representeras i arbetsmarknadsutskottet än riksdagsdebatten tyder på att utskottet innehar visst inflytande över riksdagens agenda. Förklaringen till detta kan vi finna i Sveriges riksdags institutionella utformning. Utskottet bereder de ärenden som ska debatteras i riksdagen angående t.ex. lagändringar som lex Laval och sätter därmed upp ramar för hur debatten kommer att utformas. Dessa institutionella förändringar är något som tar tid. Genom att successivt föra upp EU-rättsliga krav på agendan så kommer allt större vikt även ges åt EU-rättsliga krav i debatten med tiden. Jag vill dock, i Foucauldiansk anda, framhålla att det inte betyder att utskottet har en medveten agenda i sig som skiljer sig från riksdagens i fråga om att representera EU-rätt respektive kollektivavtal. Utskottet verkar även de inom ett institutionellt ramverk som förändras på grund av samhällsliga händelser. De lägger fram betänkande baserat på expertutlåtande och legala restriktioner. EU-medlemskap och ökad integration kring arbetsrättsliga frågor konstituerar vissa möjligheter och restriktioner för utskottet att verka inom, vilket sedan förs vidare genom betänkanden till riksdagskammaren. Alltså konstituerar verkligheten, den samhällsliga kontexten, diskursen samtidigt som diskursen konstituerar verkligheten, den reella politiska debatten och utfallet av detta.

Analysen visar att EU-rätten tycks ha intagit en starkare position i den politiska debatten och politiska beslutsprocessen kring svensk arbetsrätt. Kollektivavtalets ställning tycks dock också fortfarande ha stort inflytande hos de formella makthavarna inom politiken, både i riksdag och hos arbetsmarknadsutskottet. Det råder fortfarande en stor enighet kring att kollektivavtal är något bra och värt att bevara för att reglera arbetsmarknadens förhållanden.

I enlighet med Foucaults fjärde maktdimension återfinns det i den svenska arbetsrättsliga diskursen inslag från andra diskurser inom samhället. Genom interdiskursivt utbyte kan kollektivavtalets fortsatta starka inflytande förstås genom att den innehåller inslag från andra delar av den svenska politiska diskursen. Modellen med kollektivavtal är tätt ihopkopplad med den svenska

identiteten, i Sverige talar vi om den *svenska* modellen medan man annars brukar benämna den som den nordiska modellen. De begrepp som återfinns i representationen av kollektivavtal återfinns även de i många andra traditionella inslag i den svenska politiken. Begrepp som sociala fri- och rättigheter brukar kopplas samman med den svenska välfärdstanken. Den svenska modellen är alltså väl anpassad till den svenska politiken. Det är intressant att dess innebörd av denna modell faktiskt innebär tycks luckras upp. Kollektivavtalet tycks inneha sin särställning inom svensk arbetsrätt, men vilka parter som kan ingå dessa avtal är omdiskuterat i debatten. I likhet med EU-rättens normer kring fri rörlighet och fri konkurrens har utskottet samt alliansregeringen anammat ett internationaliserat synsätt.

Diskursen genomgår en förändring i takt med att samhället förändras. Arbetsmarknaden är idag allt mer internationaliserad och rörlig över gränser så därmed kommer diskursen att anpassas efter denna realitet. Förändringen har fört in allt mer normer förknippade med EU-rätt i diskursen. Det verkar dock inte vara fråga om en normkonflikt i vidare mening utan de rådande normerna verkar snarare samexistera inom diskursen. Fortfarande är det de kollektivavtalsnormvärdena (skydd av sociala fri- och rättigheter) som genomgående lyfts fram som de viktigaste även om det blir allt mer vanligt förekommande att förknippa dessa värden och fri rörlighet inom EU som något förenligt. Den arbetsrättsliga diskursen tycks ha förändrats av yttre påtryckningar (som EU-domstolens dom i Laval-fallet) samtidigt som den konstitueras av tradition och därmed blir förändringen successiv. I dagsläget tycks det dock inte vara någon fråga om att sociala fri- och rättigheter värderas högst i den politiska diskussionen och varken i utskottet eller debatten tyder på att dessa ska behöva stå åt sidan för EU-rättens ekonomiskt inriktade värdegrund.

Det som står klart att förändringar har skett och fortfarande sker. Laval-fallet påverkade hur de formella makt-havarna talade om arbetsrätten, men om det har förändrat diskursen i grunden återstår att se. Att sättet att tala om arbetsrätt idag inbegriper allt större inslag från EU-rätt är ett naturligt steg i den europeiska integrationen. Att den svenska modellen av kollektivavtal fortfarande har så starkt inflytande tyder på en stark och trögföränderlig diskurs som har växt fram under tid. Yttre press som en EU-rättslig dom i Laval-fallet tycks tumma på innebörden i viss mån och interdiskursiva utbyten genom institutionella förändringar i den politiska processen genom EU-medlemskap kan tänkas påverka diskursen på lång sikt, men i dagsläget är förändringen liten.

De olika rättskällornas relationella inflytande över den politiska debatten har förändrats mellan åren 2004/05 och 2010/1, utan att kollektivavtalsmodellen för den delen verkar ha förlorat inflytande nämnvärt. Dess inflytande och betydelse i svensk politik står fortfarande på stark grund men delar nu mark med EU-rätt.

7 Referenslista

Primärmaterial

SFS 1974:153. *Riksdagsordningen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 2008:123. *Förslag till åtgärder med anledning av Lavaldomen*. Stockholm: Lavalutredningen.

2004/05: AU8. *Utskottets betänkande*. Stockholm: Arbetsmarknadsutskottet

2004/05:54. *Riksdagens protokoll - "Särskild debatt om den svenska kollektivavtalsrätten"*. Stockholm: Sveriges Riksdag

2010/11: AU10. *Utskottets betänkande*. Stockholm: Arbetsmarknadsutskottet

2010/11:116. *Riksdagens protokoll - "Arbetsrätt 13§, 17§"*. Stockholm: Sveriges Riksdag

Sekundärmaterial

Bieler, Andreas "European Integration and the Transnational Restructuring of Social Relations – the Emergence of Labour as a Regional Actor?". 2005. *Journal of Common Market Studies*, volym 43 nummer: 3 ss.461-484.

Essaiasson, Peter - Gilljam, Mikael - Oscarsson, Henrik - Wängnerud, Lena "Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad". 2007 upplaga 3. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Fairclough, Norman "Language and Globalization". 2006. New York: Routledge.

Jacobsson, Kerstin "Så gott som demokrati - om demokratiseringsfrågan i EU-debatten". 1997. Umeå: Boréa Bokförlag.

Phillips, Louise – W. Jørgensen, Marianne - "Discourse Analysis as Theory and Method". 2002. New York: SAGE

Kjellberg, Anders "Sweden - The multitude of challenges facing Swedish trade unions" i Waddington, Jeremy - Hoffmann, Reiner "Trade unions in Europe - facing challenges and searching for solutions". 2000. Bryssel: ETUI.

Lukes, Steve "Power - a radical view". 2005 upplaga 2. New York: Palgrave Macmillan.

Malmberg, Jonas "Vad handlar arbetsrättslig reglering om? – En essä om arbetsrättens uppgifter". Tillgänglig via: <http://uu.diva-portal.org> (Hämtad: 2013-05-10). Uppsala Faculty of Law: Working paper 2010:9.

Neumann, Iver. B "Mening Materialitet Makt - en introduktion till diskursanalys". 2003. Lund: Studentlitteratur.

Nyström, Birgitta "EU och arbetsrätten". 2002 upplaga 3:1. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Regeringen. ”EU:s utvidgningar 2004 och 2007”. 2005, uppdaterat 2011. <http://www.regeringen.se/sb/d/2810> (Hämtad: 2013-08-09).

Riksdagen. ”Utskotten arbetar med förslagen”. 2013. <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Riksdagens-uppgifter/Beslut-om-lagar/Utskotten-arbetar-med-forslagen/?laddat=true> (Hämtad: 2013-08-09).

Teorell, Jan - Svensson, Torsten “Att fråga och att svara - samhällsvetenskaplig metod”. 2012 upplaga 1:2. Malmö: Liber AB.

Wehterell, Margaret – Taylor, Stephanie – J. Yates, Simeon ”Discourse as Data – a guide for analysis”. 2001. London: Sage Publications Ltd.

Wiener, Antje - Diez, Thomas “European Integration Theory”. 2009 upplaga 2. Oxford: Oxford University Press.